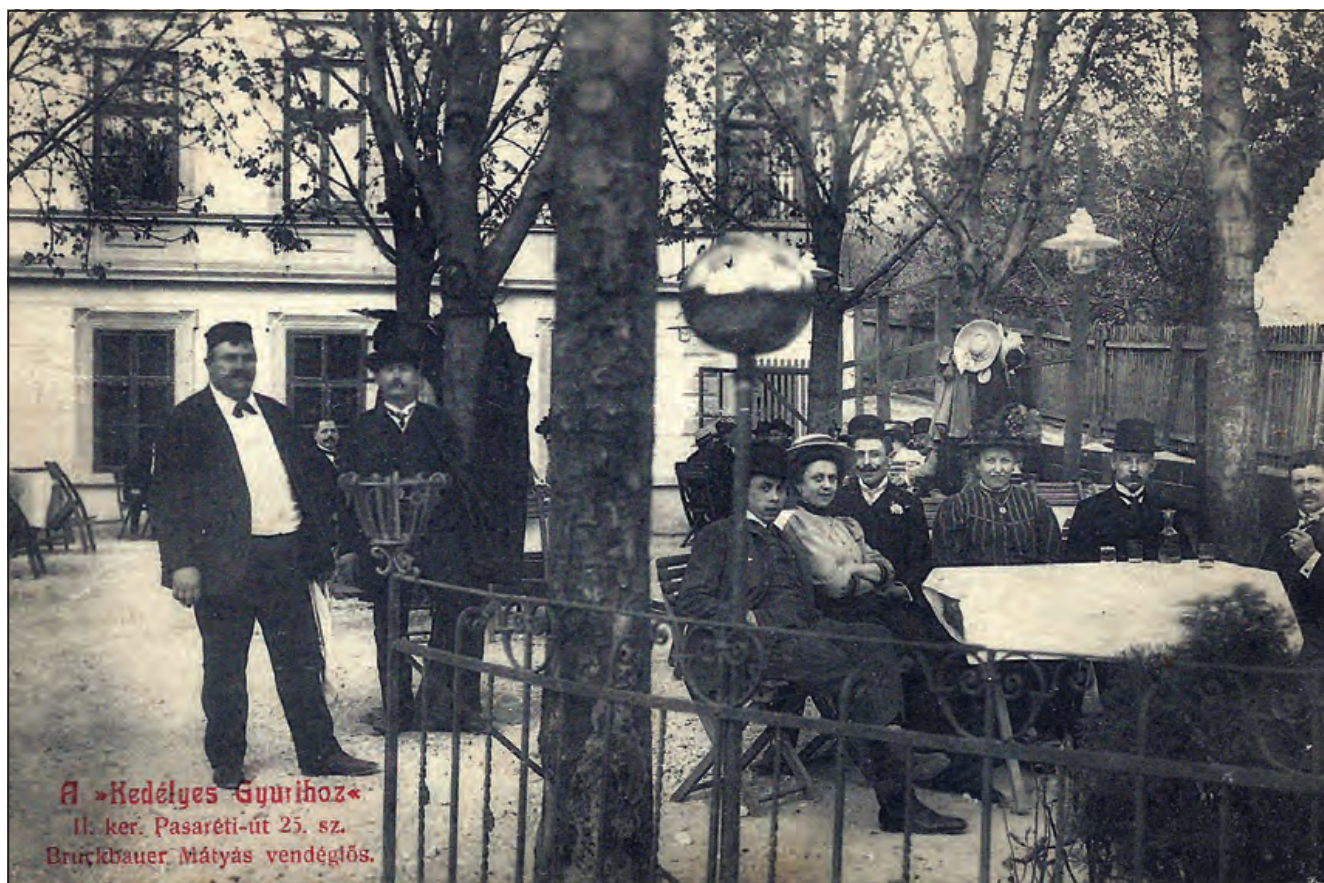

Kilencet egy dobásra!

Szántó András

Nehéz lenne számba venni, hogy a régi budapesti és a környékbeli kocsmák, vendéglők közül melyeknek az udvarán volt kuglipálya. Mostanra elfogytak. Amikor hajdan vasárnaponként rendszeresen kibicikliztünk feleségemmel a Római partra, a Pünkösdfürdői Strand mögött (a Nagy Gáton lévő, aszfaltozott bicikliút kezdeténél) volt még egy olyan kocsmá, azaz büfé, melynek oldalában mindig láttunk néhányakat szorgosan gurítani az oldalsó faketrec fedett pályáján. Utoljára úgy huszonöt éve.

Egy „kedélyes” vendéglő (képeslap, 1912)

A vendéglátóhelyeken honos sportágakról már megemlékeztünk egy korábbi cikkben: a biliárd a kávéházak elmaradhatatlan kelléke volt évtizedekig. Ennek „nagy testvére” a kugli, úriasabb nevén teke: kilenc nagy fabábu és egy természetesebb fagolyó segítségével nyújtott maradéktalan szórakozást az erre vágyóknak.

A „Nagy Játékból” természetesen Budapest sem maradhatott ki. Számos józsefvárosi, ferencvárosi, kőbányai, újpesti és kispesti kocsmá vendégei vívtak egymással sörmecskéket, versenyeket, a vasárnap délelőtti „testedzés” ürügyén a társasági együttlét, beszélgetés, fröccsözés vonzerejének bővületében. Ahogy Krúdy is írta: „A kuglizóban már sok mindenféle eszmét

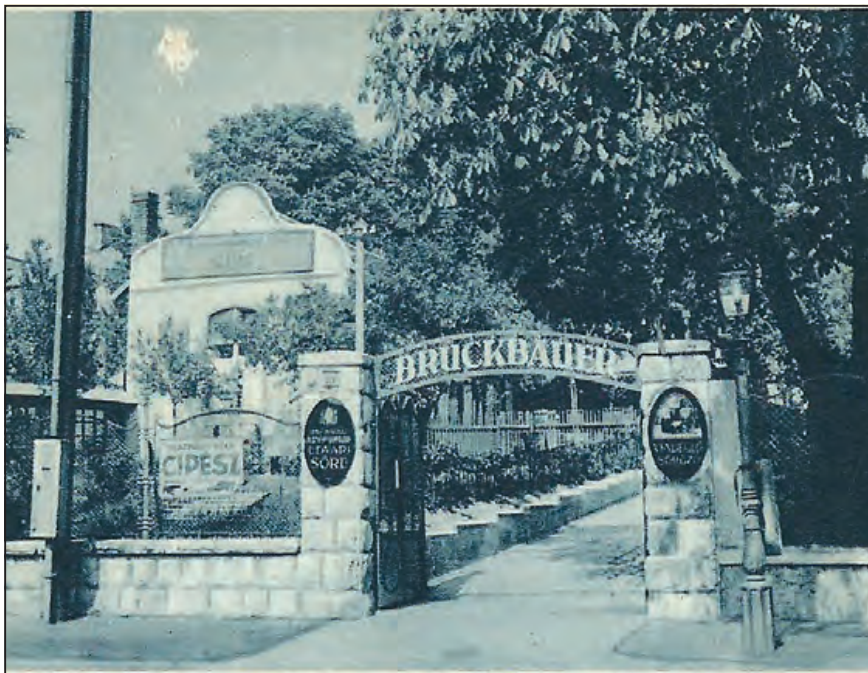
felvetettek az urak!” A „társadalmi jelenség” persze nem csupán a munkáskerületek munkásainak, polgárainak és iparosainak jellemzője volt, de átszivárgott Budára, az úribb körökbe is. Különösen azután, hogy országos sportesemények, a Teke Szövetség megalakulása, sőt nemzetközi versenyek rendezése tette egyre inkább népszerűvé bajnokait s a játékot.

Bécsből jöttek a szabályok

Magyarországon a középkortól ismert a teke szó, így nevezték a kőgolyót, amit harci eszközként az ostromlott vár faláról a támadó ellenségre gurítottak. Szerepelt a harci gyakorlatok között is: lovagok, katonák népszerű vetélkedő „sportja”

lett. A tatárjárás után az elnéptelenedett országba a IV. Béla király által Erdélybe telepített szászok építettek először pályákat mifelénk, például Nagyszébenben, ahol a város lakói összemérhették tudásukat, ügyességüket. Később Mátyás király udvarában is kedvelt játék. Igaz, amit játszottak, még csak néhány elemében hasonlított a maihoz.

Az 1800-as években szinte járványszerűen kezd elterjedni. Nagyszébenben Fleischer Michel, a takács cég atyamestere és betűvető „Kigelbaum und Kigelräume” című füzetében leírta, hogy 1817-ben a városablán aranybetűvel kiírt Kigelmaister (tekebajnok) az évben a legtöbbet ütő Joan Konnert volt.

Özvi. Bruckbauer Mátýásné vendéglője Budapest, II., Pasaréti út 25. Tel. 55-5-98

Az özvegy vitte tovább a boltot (képeslap, 1936)

A népi „kuglizás” a falvakban hódított. A tekesport pedig a városi egyesületekben született meg. 1934. június 17-én a magyar tekézés képviselői (az Előre, a BSzKRT, a Nagytétényi Hungária és a Pesterzsébeti Petőfi) alakították meg, természetesen Budapesten, a Keleti pályaudvarnál lévő Park szállóban a Magyar Tekézők Szövetségét (MATESZ), s egyben megalakult a Budapesti Tekézők Szövetsége

is. Az országos szövetség első elnöke Somogyi Béla lett.

A szabályokat az osztrákoktól vettük át. Ekkorra már kialakult a bábuk formája, a golyó- és a pálya mérete. (Pesten ez idő tájt egyetlen szabványos kettes versenypálya volt, a Westend kávéház pincéjében.) A sportág ezután viharos gyorsasággal bekapcsolódott a nemzetközi sportéletbe: 1934-ben egy nemzetközi

versenyen a férfi csapatunk (Radócz Mihály, Ray István, Hullám Lőrinc, Podzerka Dezső és Vecsernyés Ferenc) a 3. helyen végzett. Azóta is számos magyar siker született egészen a legutóbbi évekig – még világbajnokokaink is voltak, vannak. 2015. május 23-án a VI. Csapat-világbajnokság döntője előtt jelentették be, hogy a Nemzetközi Teke Szövetség „Hírességek Csarnokának” első tagja Csányi Béla (1950-ben született Szegeden, az FTC versenyzőjeként számos világbajnokságot nyert), minden idők egyik legeredményesebb versenyzője, edzője lett.

A Kedélyes Gyuri

Persze a gyerekek nem jártak kocsmákba és nem játszottak sörmecsek. Mégis mindenütt ott voltak! Krúdy sok helyen írt a kuglizókról és néha az ott lebzselő gyerekekről, akik némi aprópénzért a bábukat állígtatták, és a fekete táblára krétával írták a versenyzők eredményeit. Az Isten veletek, ti boldog Vendelinek című novellában például ezt olvastam: „Hej, most jutott csak eszébe Privát úrnak mindenféle emlék a régi étkezések történetéből! Így, piros terítékes, vidéki verandák, ahonnan látszik a hosszú kuglizó, amelynek dobja mellett már ott áll a kugliállógató mezítlábas gyerek, de a kuglizók még maguk a verandán ülnek, vajjat, túró, szafaládét, hagymát esznek, és karcolva öntenek rá őszpiros színű sillerborokat. Adóhivatalnokok és a vízszabályozó társulat tisztviselői feledik napközi bajaikat a régi Gondúzóben; nagy bajuszú vendéglős jár az asztalok között, és a szürke szakállas adóellenőrnek igyekszik kedvében járni. Ilyen dolgok jutottak Privát úr eszébe, amíg a hagama roppant a vendég fogai alatt, és szemmel láthatólag verejtékezett a feje búbja, amely egyébként már kopaszodott.”

Az asztalok között járó nagybajuszú vendéglős alakjának emlékéhez nálam elsősorban egy budai, Pasaréti úti vendéglő tulajdonosa, Bruckbauer Mátýás György neve társul, aki nem csak remek ételleivel vonzotta a polgárokat, hanem a tekézők paradicsomának megteremtésével is.

A vendéglőt a „Kedélyes Gyurihoz” cégérezték. A család és a vendéglő történetének feltárása önmagában is érdekes: az egyik Bruckbauer unokával többször találkozott Gundel Imre, így született a rövid emlékirat, melyből itt csak a legfontosabbakat ismertetem.

Az alapító azért használt két keresztnevet, mert nem szerette, ha ünneplik. Mátýás napján azzal tért ki, hogy ő György,

és György napon Mátyásra hivatkozott. Matthias Georg Bruckbauer Bécsben született 1869-ben, honosítási oklevele 1899-ben kelt. Hentes-mészárosként kezdte pályafutását, majd pincér lett a híres-nevezetes Hangliban. Itt ismerte meg a szomszédos Vigadó „kulcsárnéját”, *Petz Irmát*, akit feleségül is vett. Első üzletük a mai Erzsébet híd tengelyében, a vízesés alatti helyen lévő Kacsa, az ismert betérő vendéglő volt. A századforduló éveiben a hídépítés miatt bontották le. Második üzletük a Rác fürdővel szemben nyílt, ahol az utazók állataikról is gondoskothattak, de ők maguk is meghúzódhattak az istállóban, kocsiszínbén vagy éppen az ivóban. Minden nap disznót vágtak, már hajnali 3–4 órakor hatalmas üstökben főzték a gulyást meg a pacalt, hogy reggel a fürdőzők, vásárolók friss, forró ételt kaphassanak. Ezt a vendéglőt azután Bruckbauer uram komája, *Horváth József* vette át, és ő alkalmazta „a Kedélyes Gyurihoz” cégérnevet.

Harmadik üzletként Mátyás György 1910-ben vette meg apósától a Pasaréti út 25. alatti *Petz* vendéglőt. Ez lett aztán a legismertebb „Bruckbauer Kedélyes Gyurihoz” vendéglátóhely, amelyet máig jegyeznek a magyar vendéglátóipar történetében. 1932-től, Bruckbauer halála után az özvegy vezette az üzletet az 1940-es évek végéig.

Csendes vacsorázóhely volt, mindig zene nélkül. A kapu előtt gyakran rendőr irányította az autókat, az 5-ös autóbussz végállomását az 1920-as évek végén ide helyezték át, a kalauzok a villamoson is így mondták be a megállót: „Bruckbauer”.

A vendégkör igazi polgári társaság volt, orvosok ebédeltek itt a János kórházból. Színészek: *Bajor Gizi* nagy fekete kalapban jött rendszerint, de *Honthy Hanna* is járt ide, amikor a Horváth kertben a Három a kislányban játszott, s felkereste gyakran *Fedák Sári*. *Csontos Gyula* nagyon szerette a véresre sültötött bifszteket. *Willy Fritsch* német színész a paprikás csirkét imádta galuskával. Törzsvendég volt *Széchenyi* és *Bethlen* gróf, és időnként a szomszédban lakó *Déry Tibor*, gyakran ebédelt asztalánál kislányával *Csók István* festőművész.

Stabil asztaltársaságok is alakultak, keddi napokon autóversenyzők jöttek itt össze *Delmár Walter* vezetésével, csütörtökön papok, egyéb napokon bírák, a Gyehenna asztaltársaság. Ide járt az Öregfitúk társasága kuglizni: akik a legkevesebbet

M E G H I V Ó

A MAGYAR IPARMŰVÉSZEK ORSZÁGOS
EGYESÜLETE

MEGHIVJA ÖNT ÉS KEDVES HOZZÁTARTOZÓIT
A BRUCKBAUER VENDÉGLŐBEN TARTANDÓ
TEKÉZÉSRE.

MEGKÖZELITHETŐ A HŰVÖSVÖLGYI VILLAMOSSAL
ÉS AZ 5 SZ. AUTÓBUSZSZAL.
LESZÁLLÁS A JULIA-UTCÁNÁL.

ÖSSZEJÖVETELEINK IDŐPONTJAI: JUNIUS 10. ÉS 24.,
JULIUS 8. ÉS 22., AUGUSZTUS 5. ÉS 19. ÉS
SZEPTEMBER 2. ÉS 16.

VENDÉGEKET SZIVESEN LÁTUNK.

KÜLÖN MEGHIVÓT NEM KÜLDÜNK, EZÉRT KÉRJÜK
JELEN MEGHIVÓNKAT MEGŐRIZNI.

MEGJELENÉSÉRE OKVETLEN SZÁMIT
AZ
ELNÖKSÉG.

BUDAPEST, POSTABÉLYEG KELTE.

Meghívó tekézésre (1938)

Az Országos Magyar Bányászati és Kohászati Egyesület kuglizó csapata a húszas években

Tekéző katonák a piliscsabai táborban (képeslap, 1905)

dobták, azokat egy „ketreche” zárták és egy rundó italt kellett fizetniük.

Egy 1938-as meghívó került a kezembe, amelyet a Magyar Iparművészek Országos Egyesülete küldött a híveinek: „Meghívjuk Önt és kedves hozzátartozóit a BRUCK-

Rippl-Rónai József: Kuglizók

BAUER vendéglőben tartandó TEKÉZÉS-RE!” Majd részletes útmutató a megközelíthetőségről és az időpontokról (havi 2 alkalom). A Meghívó levelezőlap címzettje Hodina Adolf, aki a IX. kerületi Kinizsi utcában lakott. Hodina úr vasműves, kovács

iparművész volt, ő készítette például a Győr egyik szimbólumát jelentő Vaskakas kutat.

Öregurak mulatsága

Ahogy minden sportágról, a kugliról is számos vers, prózai mű, de rajz és festmény is készült. Most csak egyről néhány információ: Rippl-Rónai József művéről, amely a ködös vasárnapi délutánon a bábukra gurító – francia – polgárokat örökítette meg: 1892-ben készült ez a kép, amikor Neuilly-ben élt. Keletkezéstörténetével – mint Révész Emese remek írásából kiderül – emlékirataiban is foglalkozott: „Hosszú sétáink alkalmával – tél idején – Neuilly mellett, Lexvallois-ban, elhagyott kertekben gyakran láttunk csendes mulatozókat, nyugalmra vonult öreg úriembereket tekéznii: karakterisztikus nyárspolgár-alakokat, amint ebben az öreges, szürke hangulatban szórakoznak, podagrás tagjaikat ezzel az erősebb mozgással járó játékkal igyekeznek egészségesebbé fiatalítani. Az öregebb embereknek ez az »erősebb« mozgása, mely tulajdonképpen csak rájuk nézve »erős«, a néző, kivált a fiatal szemében azonban közelebb áll a nyugalomhoz: ez a jellegzetes mozgás, úgy az egyes alakoké, mint az összes alakok tömegmozgása, festői szempontokból nagyon érdekelt.” ●
(Illusztrációk forrása a szerző gyűjteménye.)